

نقدی بر بازار کار رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی در کتابخانه‌ها

مهدی رحمانی^۱

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر بررسی وضعیت استخدامی‌های حوزه علم‌اطلاعات و دانش‌شناسی در کتابخانه‌ها است. روش: در این پژوهش علاوه بر توجه به ادبیات پژوهش به مرور آمارهای ارائه شده از کتابخانه‌های دانشگاهی تهران و کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور پرداخته شده است و طبق آمار ارائه شده توسط این سازمان‌ها تعداد کتابداران متخصص و غیرمتخصص مشخص شده‌اند و بعد از بررسی آمارها وضعیت بازار کار و استخدامی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی مورد تحلیل قرار گرفته است. یافته‌ها: نتایج نشان داد که حدود ۳۶/۷ درصد کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی و ۴۳ درصد از کتابداران شاغل در کتابخانه‌های وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور فاقد مدرک علم اطلاعات و دانش‌شناسی (کتابداری و اطلاع‌رسانی) هستند. نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش حاکی از آن است که درصد زیادی از موقعیت‌های شغلی دانش‌آموختگان رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی توسط دانش‌آموختگان سایر رشته‌ها اشغال شده است و این از یک سو موجب پایین آمدن کیفیت کتابخانه‌ها و سوی دیگر موجب اشباع بازار کار رشته شده است.

کلید واژه‌ها: امنیت شغلی، بازار کار، علم‌اطلاعات و دانش‌شناسی، کتابخانه‌ها، نهاد صنفی

مقدمه

از عواملی که می‌توانند در موفقیت کتابخانه، برای رسیدن به اهداف از پیش تعیین شده مؤثر باشند، وجود ساختمان مناسب، مجموعه منابع اطلاعاتی مناسب، سازماندهی کامل و دقیق و اشاعه‌گزینشی اطلاعات است؛ که این مهم محقق نخواهد یافت مگر توسط نیروی انسانی متخصص، فرهیخته، دلسوز و خلاق در کتابخانه (موکهرجی، ۱۳۸۲: ۳۵)

یکی از انگیزه‌های دانشجویان از ادامه تحصیل در مقاطع تحصیلات تکمیلی (کارشناسی، ارشد

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. - Email: Mehdi.lis89@gmail.com

و دکتری)، امید به یافتن فرصت‌های شغلی بهتر است. زیرا آنان به تجربه دریافته‌اند که معمولاً دانش‌آموختگان این مقاطع از امتیاز بیشتری برای جذب در بازار کار و دسترسی به فرصت‌های شغلی بهتر برخوردارند. بنابراین، هر روز بر تعداد داوطلبان دوره‌های تحصیلات تکمیلی افزوده می‌شود. بسیاری از داوطلبان ورود به این مقاطع در هنگام آزمون ورودی این دوره‌ها شاغلند و با امید ارتقاء شغلی خود به این عرصه رقابتی وارد می‌شوند. بسیاری از آنان حاضرند رنج دوری از خانه، خانواده و گاه دشواری‌های تداخل میان وظایف شغلی و تحصیلی را بر خود هموار سازند تا زمینه‌ای برای موقعیت‌های شغلی بهتر داشته باشند. به‌سخنی دیگر، تحصیل در این مقاطع نوعی سرمایه‌گذاری برای یافتن آینده بهتر است. بنابراین، اغلب دانشجویان و دانش‌آموختگان این مقاطع انتظار دارند پس از فراغت از تحصیل نتیجه این سرمایه‌گذاری را به‌دست آورند. (منصوریان، ۱۳۹۱)

ناگفته پیداست که یکی از دلایل رشد یک رشته گرویدن افراد علاقه‌مند و توانا به آن رشته است و این افراد نیز نیاز به بازار کار برای تامین نیازهای روزمره و زندگی خود دارند تا بتوانند برای رشد رشته تلاش کرده و فکر خود را برای ارتقای رشته به کار گیرند. علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیز به این دلیل که یکی از رشته‌های علمی است و در دانشگاه‌های سراسر دنیا تدریس می‌شود از این قاعده مستثنی نیست. ایران از جمله کشورهایی است که نیاز به پیشرفت در حوزه‌های علمی، فرهنگی و اجتماعی دارد و کتابخانه‌های یکی از مراکزی می‌باشند که به کشور جهت دستیابی به اهداف عالی کمک می‌کنند، بنابراین طبیعیست که روز به روز بر تعداد کتابخانه‌ها افزوده می‌شود ولی با این حال طبق پژوهش‌های (بیگدلی و همکاران، ۱۳۹۱) بسیاری از دانش‌آموختگان رشته در انتظار شغل مانده‌اند.

مشکل اساسی که موجب انجام پژوهش حاضر شد جامع نبودن بازار کار کتابخانه‌ها برای دانش‌آموختگان حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و همچنین اشباع بازار کار رشته طبق نتایج پژوهش (اختری‌پور، ۱۳۸۷؛ بختیار نصرآبادی و نوروزی، ۱۳۸۴؛ رادمهر و حیاتی، ۱۳۸۶ و بیگدلی و همکاران، ۱۳۹۱) در آینده‌ای نزدیک است. در زیر مطالبی از اهمیت متخصص بودن کتابداران و مدیران حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی ارائه شده است.

امیری (۱۳۸۵) در پژوهشی تحت عنوان «مقایسه عملکرد مدیران واجد مدرک تحصیلی کتابداری و فاقد مدرک تحصیلی کتابداری در تعدادی از کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی ایران از دیدگاه کتابداران» به بررسی عملکرد دو گروه از مدیران کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی پرداخت و در نهایت به این نتیجه دست یافت که مدیران متخصص نسبت به مدیران غیر متخصص موفق‌تر هستند و تأکید کرد که باید از مدیران متخصص در کتابخانه‌ها استفاده شود.

فدایی (۱۳۸۸) بیان می‌کند که از مسائل مبتلا به علم اطلاعات و دانش‌شناسی این است که اغلب مراکز مرتبط با این حوزه توسط افراد غیر کتابدار اداره می‌شود. همچنین بیان می‌کند که چگونه قابل قبول است که کتابداران باید بر اسناد و مکتوبات بی‌جان مدیریت کنند اما بر انسان‌های که می‌خواهند جانشان را در سایه استفاده از منابع شستشو دهند مدیریت نداشته باشند.

غفاری و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان بررسی تفاوت عملکرد مدیران کتابدار و غیر کتابدار در مدیریت کتابخانه های دانشگاهی منطقه دو دانشگاه آزاد اسلامی، عملکرد دو گروه مدیران متخصص و غیر متخصص را در پنج زمینه برنامه ریزی، سازماندهی، هدایت، پیش و فعالیت های سازمانی (تخصصی) کتابخانه ها مورد بررسی قرار داد و نتایج پژوهشش نشان داد که به طور کلی تخصص کتابداری بر عملکرد مدیران کتابخانه ها موثر است. و مدیران متخصص موفق تر از مدیران غیر متخصص هستند.

افشار (۱۳۹۲) معتقد است که اگر افراد غیر متخصص شایستگی های رهبری و مدیریشان ضعیف باشد، نتیجه همان می شود که از مدیریت افراد متخصص بدون شایستگی های مدیریتی به دست می آید: به احتمال بسیار هر دو آسیب می زنند یا دست کم کار قابل توجهی برای بهبود وضع انجام نخواهند داد.

فتاحی (۱۳۹۲) در مصاحبه ای با عطف بیان می کند که مدیریت یک کار تخصصی و بسیار ظریف است که نیاز به دانش و تجربه فراوان دارد، هم در زمینه علم اطلاعات و دانش شناسی و هم در زمینه نظریه ها، رویکردها و سبک های مدیریتی. افزون بر آن، مدیر نیازمند دانش در زمینه های روز مانند روندهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فناوری و مانند آنهاست تا بتواند تحلیل ها و تصمیم های درستی به دست دهد. وجود هزاران کتاب و ده ها مجله تخصصی در زمینه مدیریت کتابخانه ها نشان دهنده تخصصی بودن این کار است. بدیهی است خواننده و استفاده کننده اصلی این منابع کتابداران می باشند و مدیران غیر کتابدار کمتر علاقه ای به مطالعه و استفاده از این دانش تخصصی دارند.

حریری (۱۳۹۲) در مصاحبه ای با عطف بیان می کند که به نظر من ضرورت مدیریت کتابخانه ها توسط متخصصان علم اطلاعات و دانش شناسی امری کاملاً بدیهی است. انتصاب افراد غیر کتابدار در جایگاه مدیریت کتابخانه ها، امروز که شمار دانش آموختگان رشته در مقاطع تحصیلات تکمیلی رو به تزاید است، هیچ توجیهی نمی تواند داشته باشد.

حسن زاده (۱۳۹۲) در یادداشتی تحت عنوان مدیریت کتابخانه ها باید به عهده متخصصان علم اطلاعات و دانش شناسی باشد بیان می کند که حضور افراد غیرمتخصص بر صدر کتابخانه ها مسائل و مشکلاتی را برای کتابداران و به طور کلی این حوزه به دنبال دارد که در زیر به آنها اشاره می شود:

الف. نبود اشراف بر امور تخصصی

ب. مشکل در برقراری ارتباط حسنه با کارکنان متخصص

ج. مشکل در رهبری تخصصی و حرفه ای فرایندهای کار تخصصی

د. مشکل در برقراری ارتباط با مجامع حرفه ای و بهره مندی از ارتباطات حرفه ای کارساز

ه. نبود مشروعیت حرفه ای

و. بی بهره ماندن دست اندرکاران حرفه مانند دانشجویان از موهبات همکاری های متقابل با کتابخانه ها مثلا ارتباطات علمی، آموزشی و غیره

آل داوود (۱۳۹۳) معتقد است که از بزرگترین چالش‌هایی که کتابخانه‌ها با آن روبه‌رو می‌باشند، نبود کتابداران حرفه‌ای و استفاده از افرادی با رشته‌های غیر مرتبط و حتی فاقد تحصیلات در کتابخانه‌های کشور است.

شکرالهی (۱۳۹۳) معتقد است که در حال حاضر تنها حدود ۳۰ درصد از کتابخانه‌های کشور دارای مدیریتی با تخصص علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌باشند. البته ممکن است که برخی مدیران پس از انتصاب دوره‌هایی گذرانده باشند، اما علم آنها هیچ‌گاه مانند یک متخصص علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیست.

همانگونه که از مطالب ذکر شده در فوق برمی‌آید اشتغال دانش‌آموختگان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌ها بسیار حائز اهمیت است اما در بسیاری از مراکز این امر مورد توجه قرار نمی‌گیرد، بنابراین در پژوهش حاضر سعی شده است که بازار کار رشته مورد بررسی قرار گرفته و برای رفع مشکلات موجود راهکار ارائه گردد.

مرور پیشینه پژوهش نیز نشان می‌دهد که این موضوع در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و سایر رشته‌ها مورد توجه محققان پیشین نیز بوده است.

اختریور (۱۳۷۴) در پژوهش خود به بررسی وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه‌های دولتی مستقر در تهران از سال ۱۳۶۸ - ۱۳۷۲ پرداخته است. یافته‌های پژوهش ایشان نشان می‌دهد که ۷۴/۳ جذب بازار کار شده‌اند.

بختیار نصرآبادی و نوروزی (۱۳۸۴) در پژوهش خود به بررسی وضعیت شغلی، آموزشی دانش‌آموختگان دانشگاهی در دوره ده ساله (۱۳۷۵-۱۳۶۵) پرداختند. نتایج تحقیق آنان نشان داد که بین وضعیت شغلی و متغیرهایی چون جنسیت، تأهل و وضعیت اقتصادی و اجتماعی رابطه وجود دارد و کارایی در حد بالایی به انگیزه‌های شغلی و در حد پایین به معدل و تا حدودی به رشته دانشگاهی مربوط است.

رادمهر و حیاتی (۱۳۸۶) در پژوهشی با عنوان بررسی وضعیت تجهیزات و نیروی انسانی در کتابخانه‌های دانشگاهی و تحقیقاتی کشور میزان تحصیلات، رشته تحصیلی مدیران و کارکنان کتابخانه‌ها، نسبت به مدیران و کارکنان متخصص به غیر متخصص و میزان آشنایی، تسلط و مهارت مدیران و کارکنان بخش‌های مختلف کتابخانه در استفاده از امکانات و تجهیزات رایانه‌ای و شبکه‌ای را مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان می‌دهد که ۴۷ درصد از مدیران کتابخانه‌ها تحصیلات علم اطلاعات و دانش‌شناسی و اطلاع‌رسانی دارند و ۵۲/۸ درصد از کارکنان کتابخانه‌ها دیپلم و زیر دیپلم می‌باشند. و این نشان از این است که در سال ۸۶ بیش از نیمی از کارمندان کتابخانه‌ها مدرک علم اطلاعات و دانش‌شناسی نداشته‌اند.

عطایی (۱۳۸۷) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان ارزیابی نیروی انسانی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر تهران براساس پیش‌استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی ایران به این نتیجه رسیده است که کتابخانه‌های دانشگاهی وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی ۲۹/۷ درصد و کتابخانه‌های دانشگاهی وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی ۶۱/۵۴ درصد پیش‌نوس

استاندارد را به طور میانگین رعایت کرده‌اند.

کربلایی آقا کامران (۱۳۸۷) به بررسی اشتغال دانش‌آموختگان مقطع کارشناسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه الزهراء (س) در سال‌های ۱۳۷۶ - ۱۳۸۰ پرداخت. یافته‌های پژوهش ایشان نشان می‌دهد که ۸۵/۸ درصد دانش‌آموختگان شاغل می‌باشند که از این تعداد ۹۱/۲ درصد آن‌ها در بازار کار رشته مشغول به کار می‌باشند.

نیکنام و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی تحت عنوان ارزیابی نیروی انسانی کتابخانه ملی ایران در سال ۱۳۸۸ به این نتیجه رسید که نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در مجموع کارکنان این سازمان از نظر تحصیلات در حد مطلوبی می‌باشند. میانگین کارکنان متخصص (دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر) به نسبت سایر کارکنان باید ۳۳ درصد باشد، در کتابخانه ملی این نسبت ۲۵/۴ درصد است که نشان‌دهنده عدم تطابق نیروی انسانی متخصص نسبت به غیرمتخصص بر اساس میانگین استانداردهای موجود است. از سویی دیگر میانگین مجموع کارکنانی که رشته تحصیلی‌شان مرتبط و به عبارتی متخصص و کمک متخصص (کارشناسی و کاردانی علم اطلاعات و دانش‌شناسی) می‌باشند باید حداقل ۶۰ درصد باشد. در مورد این استاندارد کتابخانه ملی با داشتن (۶۹/۶۰ درصد) کارمند متخصص و کمک متخصص توانسته حداقل لازم را رعایت نماید. بیگدلی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی تحت عنوان بررسی رابطه بین رشته تحصیلی با وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران از سال ۱۳۸۰-۱۳۸۷ به این نتیجه رسید که بیشترین تعداد شاغلان مربوط به دانش‌آموختگان سال ۱۳۸۰ است که حدوداً ۳۵ درصد شاغلان را شامل می‌شود. نتیجه به طور ضمنی نشان داد که دانش‌آموختگان سال‌های قبل وضعیت اشتغال مناسبتری داشته‌اند. نتایج پژوهش در خصوص توزیع فراوانی دانش‌آموختگان شاغل در فاصله سال‌های ۸۰-۸۷ نشان دهنده افزایش پذیرش دانشجو و ازدیاد تعداد دانش‌آموختگان در کلیه رشته‌ها و گرایش‌هاست و در مقایسه با سال‌های قبل تمایل جوانان برای ورود به دانشگاه به خصوص در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی (علم اطلاعات و دانش‌شناسی) بیش از گذشته است. با توجه به آمار ارائه شده روز به روز بر متقاضیان رشته‌ها افزوده می‌شود و رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی (علم اطلاعات و دانش‌شناسی) نیز از این قاعده مستثنی نیست و این نیز خود موجب اشباع بازار کار خواهد شد.

سوالات پژوهش

- ۱- توزیع تحصیلات کتابداران و کارمندان کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های تهران چگونه است؟
- ۲- توزیع تحصیلات کتابداران و کارمندان کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور چگونه است؟

روش پژوهش

در پژوهش حاضر علاوه بر توجه به ادبیات پژوهش به مرور آمارهای ارائه شده از کتابخانه‌های

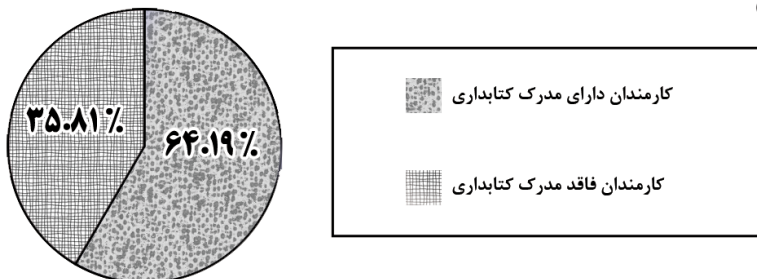
دانشگاهی تهران و کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور پرداخته شده است و طبق آمار ارائه شده توسط این سازمان‌ها تعداد کتابداران متخصص و غیرمتخصص مشخص شده‌اند. سپس با همدیگر مورد مقایسه قرار گرفته است.

یافته‌ها

سوال اول. توزیع تحصیلات کتابداران و کارمندان کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های تهران چگونه است؟

جهت دستیابی به آمار کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی شهر تهران از روش بررسی سایت کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌ها، مصاحبه و پرس و جو از کارمندان کتابخانه و آمار ارائه شده از سوی کتابخانه استفاده شد. جامعه پژوهش شامل تمام کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشگاه آزاد واحد مرکزی تهران، دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات تهران و دانشگاه پیام نور شهر تهران مورد بررسی قرار گرفته و طبق سایت کتابخانه‌های دانشگاهی و پرس و جو از مدیران و کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی مشخص شد که تمام دانشگاه‌های دولتی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری شهر تهران ۱۵ مرکز با ۴۴۳ نفر کارمند بودند که از این تعداد ۱۶۳ نفر فاقد مدرک علم اطلاعات و دانش‌شناسی بودند. یعنی حدود ۳۶/۷ درصد کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی فاقد مدرک علم اطلاعات و دانش‌شناسی بودند. همچنین تعداد کل کتابداران شاغل در دانشگاه‌های آزاد واحد مرکزی تهران، دانشگاه پیام نور شهر تهران و دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات تهران برابر ۴۰ نفر بود که ۱۰ نفر آن‌ها فاقد مدرک علم اطلاعات و دانش‌شناسی بودند. یعنی ۲۵ درصد کتابداران فاقد مدرک علم اطلاعات و دانش‌شناسی بودند.

در مجموع کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دانشگاه آزاد و پیام نور شهر تهران تعداد ۴۸۳ کتابدار مشغول به فعالیت می‌باشند که تعداد ۳۱۰ نفر آن‌ها دارای مدرک علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌باشند و تعداد ۱۷۳ نفر فاقد مدرک علم اطلاعات و دانش‌شناسی بودند، یعنی در کتابخانه‌های دانشگاهی تهران ۳۵/۸۱ درصد از موقعیت‌های شغلی علم اطلاعات و دانش‌شناسی را دانش‌آموختگان سایر رشته‌ها پر کرده‌اند. (نمودار ۱)

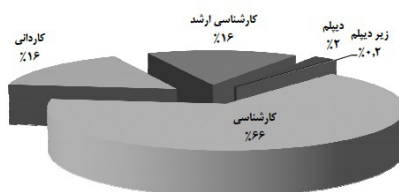
نمودار ۱. توزیع تحصیلات کتابداران و کارمندان کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های تهران

سوال دوم. توزیع تحصیلات کتابداران و کارمندان کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور چگونه است؟

طبق گزارش فعالیت‌های نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در شهریور ۹۳ تعداد ۶۰۴۷ کتابدار در کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی سراسر کشور مشغول به کار می‌باشند که از این تعداد ۹۸ درصد آن‌ها دارای مدرک دانشگاهی می‌باشند. (وبسایت نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور)

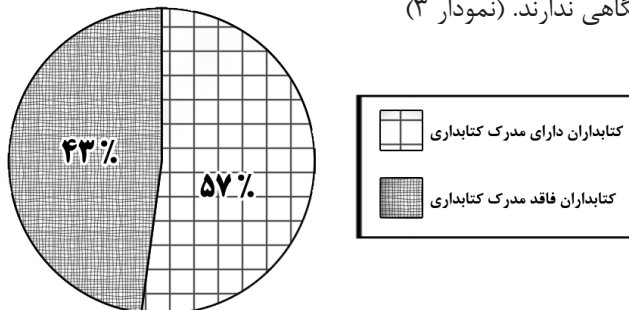
از میان ۹۸ درصد کارکنان نهاد کتابخانه‌ها که دارای تحصیلات دانشگاهی می‌باشند در حال حاضر ۵۷ درصد دارای تحصیلات در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی، ۴۱ درصد تحصیل کرده سایر رشته‌ها و ۲ درصد از کتابداران کتابخانه‌ها دارای مدرک دیپلم و زیر دیپلم می‌باشند. (نمودار ۲)

توزیع مقطع تحصیلی کتابداران نهادی

نمودار ۲. توزیع مقطع تحصیلی کتابداران نهادی

همچنین در زیر نمودار توزیع رشته تحصیلی کارمندان کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور ارائه شده است. از کل ۶۰۴۷ کتابدار و کارمند نهاد کتابخانه‌ها حدود ۲۴۸۰ نفر تحصیل کرده رشته‌ای غیر از کتابداری و اطلاع‌رسانی می‌باشند و حدود ۱۲۰ نفر نیز تحصیلات دانشگاهی ندارند. (نمودار ۳)

نمودار ۳. توزیع رشته تحصیلی کارمندان کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور

مهردخت وزیرپور (۱۳۹۳) مشاور دبیرکل نهاد کتابخانه‌های عمومی در گفتگویی اختصاصی با خبرگزاری علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران (لیزنا) اعلام کرد که یک سوم استخدامی‌ها از کتابداران و دو سوم از غیر کتابداران بوده‌است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج نشان داد که حدود ۳۶/۷ درصد کتابداران شاغل در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی و همچنین ۴۳ درصد از کتابداران شاغل در کتابخانه‌های وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور فاقد مدرک علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌باشند. همچنین مشخص شد که بازار کار رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی مانع از عدم ورود دانش‌آموختگان سایر رشته‌ها به بازار کار کتابخانه‌ها نشده است و بازار کار این رشته را سایر افراد از رشته‌های دیگر در دست گرفته‌اند. شاید این مشکل در بسیاری از رشته‌های دیگر نیز وجود داشته باشد اما سطح آن در علم اطلاعات و دانش‌شناسی بسیار فراتر رفته است و به یک مسئله مهم تبدیل شده است. یکی از دلایل عدم رشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی و عدم اثبات کتابخانه‌ها به عنوان نهادی لازم در جامعه وجود کارمندی است که تحصیل کرده رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیستند و تعهدی به اصول علم اطلاعات و دانش‌شناسی و کتابخانه‌ها ندارند (حسن زاده، ۱۳۹۲). این در حالی است که بسیاری از دانش‌آموختگان رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی هنوز در بازار کار موفق به استخدام نشده‌اند. این حق دانش‌آموختگان رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی می‌باشد که در بازار کار رشته خود که کتابخانه برجسته‌ترین نماد آن است استخدام شوند و مشغول به کار شوند. همانگونه که یک دانش‌آموخته علم اطلاعات و دانش‌شناسی نمی‌تواند به حرفه پزشکی وارد شود و یا نمی‌تواند معلم، پرستار، آب و هواشناس، روانشناس، مشاور، وکیل و ... باشد دانش‌آموختگان سایر رشته‌ها هم نباید وارد حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی شوند و موقعیت‌های شغلی را برای دانش‌آموختگان رشته از بین ببرند. زمانی که شخصی با انواع رده‌بندی‌ها آشنایی نداشته باشد، یا با اصول و اخلاق حرفه‌ای رشته آشنا نباشد این می‌شود که بعد از مدت‌ها هنوز کتابخانه‌ها نتوانسته‌اند جایگاه واقعی خود را در جامعه به دست آورند. عدم استفاده از متخصصان حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی موجب می‌شود که انگیزه آموزش، پژوهش و فعالیت دانش‌آموختگان حوزه کمتر شده و به سمت کارهای دیگر روانه شوند. به هر حال برای پشتیبانی دانش‌آموختگان و شاغلان در کتابخانه‌ها وجود یک نهاد الزامی هست، نهادی که صدای تمام کتابداران باشد و بتواند موقعیت‌های شغلی دانش‌آموختگان را تأمین کند و از ورود افراد بی‌اطلاعات به بازار کار رشته جلوگیری کند. بسیاری از متخصصان معتقدند که انجمن علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران می‌تواند یک نهاد پشتیبان برای حرفه و رشته باشد، اما در واقعیت اینگونه نیست چون انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است و فقط می‌تواند در حوزه علمی عمل کند و در بخش صنفی توانی ندارد. مثلاً زمانی که تصمیمی در وزارت علوم گرفته شود می‌تواند موافقت یا مخالفت خود را اعلام کند و سعی می‌کند تا با برگزاری همایش‌ها

و کارگاه‌های مرتبط با رشته به‌ترویج رشته در جامعه کمک کند اما نمی‌تواند موقعیت‌های شغلی کتابداران را حفظ کرده و برای گسترش آن‌ها تلاش کند. چون بحث شغل زیر نظر وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی است پس باید یک نهاد متولی این امر شود که زیر نظر وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی باشد. این نهاد باید از دل علم‌اطلاعات و دانش‌شناسی و کتابخانه‌ها ایجاد شود. به صورت مستقل عمل کرده و در تلاش باشد تا مشکلات آینده شغلی دانش‌آموختگان رشته را حل کند. طبق فصل چهارم آیین‌نامه جدید «چگونگی تشکیل، حدود، وظائف، اختیارات و چگونگی عملکرد انجمن‌های صنفی و کانون‌های مربوطه» انجمن‌های صنفی می‌توانند مشکلات ارائه شده در حوزه بازار کار را بهبود بخشند. (وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی: آیین‌نامه‌ها، ۱۳۹۱) وظایف این انجمن‌ها به شرح زیر است:

- کوشش در جهت استیفای حقوق و خواسته‌های مشروع و قانونی اعضای صنفی.
  - همکاری در جهت تأسیس و تقویت شرکت‌های تعاونی، صندوق قرض الحسنه مرتبط با وظایف تشکل و تلاش در جهت تأمین امکانات رفاهی اعضا با رعایت مقررات مربوط.
  - همکاری با وزارت کار و امور اجتماعی در جهت شناخت بهتر مشکلات حرفه و اجرای قانون کار.
  - عضویت در کانون انجمن‌های صنفی مربوط پس از تصویب مجمع عمومی انجمن.
  - کوشش در جهت استیفای حقوق صنفی و خواسته‌های مشروع و قانونی اعضا.
- بر طبق این وظایف و اختیارات نهادهای صنفی، نهاد صنفی که برای رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی تأسیس شود می‌تواند مشکلات مربوط به عدم استخدام دانش‌آموختگان رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی و همچنین استخدام دانش‌آموختگان سایر رشته‌ها در کتابخانه‌ها را تا حدودی حل کنند و برای رفاه بیشتر کتابداران و شاغلان در کتابخانه‌ها امکانات رفاهی را تأمین نماید.

فهرست منابع

۱. آل داوود، علی (۱۳۹۳). کتابداران غیر حرفه‌ای چالش عمده کتابخانه‌ها می‌باشند. [آیننا]. بازیابی شده در ۷ مهر ۱۳۹۳ از <http://www.ibna.ir/fa/doc/tolidi> (۲۰۷۱۹۹)
۲. اخترپوردانشجو، محسن (۱۳۷۴). بررسی وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه‌های دولتی مستقر در تهران از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲. پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم پزشکی ایران، دانشکده مدیریت اطلاعات‌رسانی پزشکی، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی.
۳. افشار، ابراهیم (۱۳۹۲). مدیران غیر متخصص می‌توانند با بهره‌گیری از معاونان و مشاوران متخصص و شایسته، نداشتن تخصص را جبران کنند [عطف]. بازیابی شده در ۱۵ مهر ۱۳۹۳ از <http://www2.atfmag.info/?p=3677>
۴. امیر شیبانی، محمدعلی (۱۳۷۳). نگرش تاریخی به انجمن‌های علمی در ایران. رهیافت، ۱(۶): ۸۰-۹۰.
۵. امیری، محمدرضا. (۱۳۸۵). مقایسه عملکرد مدیران واجد و فاقد مدرک کتابداری در تعدادی از کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی ایران از دیدگاه کتابداران. فصلنامه کتاب، ۱۷(۴): ۱۷۳-۱۸۶.
۶. بختیار نصرآبادی، حسن‌علی، و نوروزی، رضاعلی (۱۳۸۴). بررسی وضعیت شغلی، آموزشی دانش‌آموختگان

- دانشگاهی در یک دوره ده‌ساله ۱۳۶۵-۱۳۷۵. مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان: ویژه‌نامه علوم اجتماعی، ۱۹(۲): ۶۹-۸۲.
۷. بیگدلی، مژگان، کرامتی، محمدرضا، و بازرگان، عباس (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین رشته تحصیلی با وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۱(۱): ۱۱۱-۱۳۱.
۸. حریری، نجلا (۱۳۹۲). مدیریت غیر کتابداران موجب خدشه دار شدن هویت علمی و منزلت اجتماعی کتابداران می‌شود. [عطف]. بازیابی شده در ۱۲ آبان ۱۳۹۳ از <http://www2.atfmg.info/?p=3612>
۹. حسن زاده، محمد (۱۳۹۲). مدیریت کتابخانه‌ها باید به عهده متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی باشد [عطف]. بازیابی شده در ۱ آبان ۱۳۹۳ از <http://www2.atfmg.info/?p=3605>
۱۰. رادمهر، علی و حیاتی، زهیر (۱۳۸۶). بررسی وضعیت نیروی انسانی در کتابخانه‌های دانشگاهی و تحقیقاتی کشور، فصلنامه کتاب، ۵(۲): ۲.
۱۱. شکرالهی، احسان. (۱۳۹۳). مشکل علم اطلاعات و دانش‌شناسی در کشور کمبود «کتابدار عاشق» است [آینا]. بازیابی شده در ۲۵ شهریور ۱۳۹۳ از <http://ibna.ir/fa/doc/tolidi/206274>
۱۲. عطایی، الهام (۱۳۸۷). ارزیابی نیروی انسانی کتابخانه‌های دانشگاهی شهر تهران بر اساس پیش‌نوس استاندارد کتابخانه‌های دانشگاهی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده علوم پزشکی ایران.
۱۳. فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۲). مدیریت کتابخانه‌ها در درجه نخست حق کتابداران است [عطف]. بازیابی شده در ۱ آبان ۱۳۹۳ از <http://www2.atfmg.info/?p=3607>
۱۴. فدایی، غلامرضا (۱۳۹۱). سخن سردبیر: از علم اطلاعات و دانش‌شناسی تا علم اطلاعات و دانش‌شناسی. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه عمومی، ۱۱(۱): ۱۹۱-۱۹۶.
۱۵. غفاری، سعید، فامیل روحانی، علی اکبر، داوودی، رسول، و اسلامیان، فاطمه (۱۳۹۰). بررسی تفاوت عملکرد مدیران کتابدار و غیر کتابدار در مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی منطقه دو دانشگاه آزاد اسلامی. فصلنامه دانش‌شناسی، ۳(۴): ۶۹-۸۲.
۱۶. منصوریان، یزادن، علی‌پور، امید، و قربانی، رقیه (۱۳۹۲). نگرش دانشجویان و دانش‌آموختگان دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی درباره چشم‌انداز فرصت‌های شغلی این رشته. فصلنامه مطالعات ملی علم اطلاعات و دانش‌شناسی و سازماندهی اطلاعات، ۲۴(۱): ۱۵۱-۱۶۵.
۱۷. موکهرجی، اجیت کومار. (۱۳۸۲). تاریخ و فلسفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی ترجمه اسدالله آزاد. تهران: نشر کتابدار.
۱۸. وبسایت انجمن علمی کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران. (۱۳۹۰). رسالت‌ها و اهداف، بازیابی شده در ۱۰ آبان ۱۳۹۳ از <http://www.ilisa.ir>
۱۹. وبسایت رسانه دفاتر پیشخوان دولت. (۱۳۹۰). آیین‌نامه انجمن‌های صنفی و کانونهای مربوط - ماده ۱۳۱ قانون کار. بازیابی شده در ۲۸ آبان ۱۳۹۳ از <http://www.mcls.gov.ir/fa/home>.
۲۰. وبسایت نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور (۱۳۹۳). آمار شهریور ۹۳ نهاد کتابخانه‌های عمومی، بازیابی شده در ۱۵ آبان ۱۳۹۳ از <http://www.iranpl.ir>.
۲۱. وزیرپور، مهرداد. (۱۳۹۳). یک سوم استخدامی‌ها از کتابداران و دو سوم از غیرکتابداران بوده‌است [آینا]. بازیابی شده در ۲۵ آبان ۱۳۹۳ از <http://www.lisna.ir/Talk/17375>